Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (втори състав)

12 юли 2012 година*

„Полицейско и съдебно сътрудничество по наказателноправни въпроси — Рамково решение 2001/220/ПВР — Правното положение в наказателното производство на пострадалите от престъпления — Директива 2004/80/ЕО — Право на обезщетение на пострадалите от престъпление — Отговорност на юридическите лица — Присъждане на обезщетение в рамките на наказателното производство“

По дело C-79/11

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание членове 267 ДФЕС и 35 ЕС от съдията по действията на досъдебната фаза към Tribunale di Firenze (Италия) с акт от 9 февруари 2011 г., постъпил в Съда на 22 февруари 2011 г., в рамките на наказателното производство срещу

Maurizio Giovanardi и др.,

СЪДЪТ (втори състав),

състоящ се от: г-н J. N. Cunha Rodrigues (докладчик), председател на състав, г-н U. Lõhmus, г-н A. Ó Caoimh, г-н Ал. Арабаджиев и г-н C. G. Fernlund, съдии,

генерален адвокат: г-жа E. Sharpston,

секретар: г-жа M. Ferreira, главен администратор,

предвид изложеното в писмената фаза на производството и в съдебното заседание от 15 март 2012 г.,

като има предвид становищата, представени:

— за г-жа Giunti и др., от A. Conti и S. Grisenti, avvocati,

— за италианското правителство, от г-жа G. Palmieri, в качеството на представител, подпомагана от г-н L. D’Ascia, avvocato dello Stato,

— за германското правителство, от г-н T. Henze, както и от г-жа J. Kemper и г-жа F. Wannek, в качеството на представители,

— за нидерландското правителство, от г-жа C. Wissels и г-жа B. Koopman, в качеството на представители,

— за австрийското правителство, от г-н A. Posch, в качеството на представител,

* Език на производството: италиански.

— за Европейска комисия, от г-жа F. Moro и г-н R. Troosters, в качеството на представители,

след като изслуша заключението на генералния адвокат, представено в съдебното заседание от 15 май 2012 г.,

постанови настоящото

Решение

1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на Рамково решение 2001/220/ПВР на Съвета от 15 март 2001 година относно правното положение в наказателното производство на жертвите от престъпления (ОВ L 82, стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 19, том 3, стр. 104, наричано по-нататък „Рамковото решение“) и на Директива 2004/80/ЕО на Съвета от 29 април 2004 година относно обезщетението на жертвите на престъпления (ОВ L 261, стр. 15; Специално издание на български език, 2007 г., глава 19, том 7, стр. 31).

2 Запитването е отправено в рамките на наказателно производство, водено срещу г-н Giovanardi и някои други лица след инцидент, възникнал на работното им място.

Правна уредба

Правото на Съюза

3 От съображение 3 от Рамковото решение произтича, че на срещите на Европейския съвет в Тампере (Финландия) от 15 и 16 октомври 1999 г. е постановено, че трябва да се приемат минимални стандарти относно защитата на жертвите на престъпления, по-специално във връзка с техния достъп до правосъдие и правото им на обезщетяване.

4 Съгласно съображение 4 от Рамковото решение:

„Държавите членки трябва да сближат своите законови и подзаконови […] актове, доколкото това е необходимо за постигане на целта за предоставяне на висока степен на защита на жертвите на престъпления, независимо от това в коя държава членка се намират“.

5 Съгласно член 1 от Рамковото решение и за неговите цели:

„а) „жертва“ е физическо лице, което е претърпяло увреждане, включително телесно или душевно и емоционално страдание или имуществена загуба, които са пряка последица от действия или бездействия в нарушение на наказателното право на държава членка;

[…]

в) „наказателно производство“ е наказателноправно производство по смисъла на националното право;

[…]“.

6 Член 9, параграф 1 от Рамковото решение, озаглавен „Право на обезщетение в хода на наказателното производство“, гласи:

„Всяка държава членка взема мерки жертвите на престъпления да имат право да се ползват от решение, постановено в разумен срок като част от наказателното производство, относно обезщетението, дължимо от извършителя, освен когато по някои дела националното право предвижда присъждането на обезщетени[е] по друг начин“.

7 Според член 1 от Директива 2004/80:

„При тежко умишлено престъпление, което е извършено в държава членка, различна от тази, в която ищецът пребивава, държавите членки гарантират, че той ще има право да предяви свой иск пред орган или друга служба на съответната държава членка“.

Национална правна уредба

8 Съгласно член 1 от Законодателен декрет № 231 от 8 юни 2001 г. (Gazzetta Ufficiale della Repubblica italiana бр. 140, 19 юни 2001 г., стр. 4, наричан по-нататък „Законодателен декрет № 231/2001“) същият урежда отговорността на организациите за административните нарушения, произтичащи от престъпление, прилага се за както за дружествата и организациите, учредени под формата на юридически лица, така и за сдруженията, включително тези, които не са юридически лица, но не се прилага за държавата, териториалните образувания или други публични организации с нестопанска цел и образуванията, изпълняващи конституционно установени функции.

9 Член 5 от Законодателен декрет № 231/2001, който определя физическите лица, ангажиращи отговорността на организацията или юридическото лице в качеството си на извършители на престъплението, гласи:

„1. Организацията отговаря за извършените в неин интерес или в нейна полза престъпления:

а) от лица, изпълняващи представителни, административни или ръководни функции в организацията или в нейно поделение, ползващо се с финансова и функционална самостоятелност в нея, както и от лица, осъществяващи фактическото ръководство и контрол в нея;

б) от лица, намиращи се под ръководството или контрола на някое от посочените в буква а) лица.

2. Отговорността на организацията не се ангажира, ако посочените в параграф 1 лица са действали изключително в собствен интерес или в интерес на трети лица“.

10 Членове 6 и 7 от този законодателен декрет уточняват обстоятелствата, при които може да се ангажира отговорността на юридическо лице.

11 Член 6, параграф 1 от посочения законодателен декрет гласи:

„Ако престъплението е извършено от лицата, посочени в член 5, параграф 1, буква а), отговорността на организацията не се ангажира, ако същата докаже, че:

а) органът, осъществяващ ръководство, е приел и приложил ефективно, преди извършване на престъплението, правила за организация и управление, които да не допускат престъпления от вида на установените;

б) задачата по надзора във връзка с функционирането и спазването на правилата и с проследяването на тяхната актуализация е поверена на поделение в организацията, разполагащо със самостоятелни правомощия за самосезиране и контрол;

в) лицата са извършили престъплението, като чрез измама са заобиколили организационните и управленските правила;

г) поделението по буква б) е изпълнило надзорните си задължения или не е упражнило недостатъчен надзор“.

12 Член 7 от Законодателен декрет № 231/2001 предвижда:

„1. В случая по член 5, параграф 1, буква б) организацията отговаря, ако извършването на престъплението е станало възможно поради неизпълнение на задълженията във връзка с ръководството или контрола.

2. Във всички случаи неизпълнението на задълженията във връзка с ръководството или контрола е изключено, ако преди извършване на престъплението организацията е приела и приложила ефективно правила за организация, управление и контрол, годни да не допуснат престъпления от вида на установеното.

3. Предвид естеството и големината на организацията, както и на вида упражнявана дейност, правилата предвиждат подходящи мерки, с които се гарантира упражняването на дейността при спазване на закона и своевременното откриване и премахване на рисковите ситуации.

4. Ефективното прилагане на правилата изисква:

а) редовна проверка и евентуална промяна на правилата при установяване на съществени нарушения на предписанията или в случай на промени в организацията или в дейността;

б) дисциплинарна уредба, позволяваща налагането на санкции в случай на неизпълнение на посочените в правилата мерки“.

13 Член 25 septies от посочения законодателен декрет в редакцията, произтичаща от Законодателен декрет № 81 от 9 април 2008 г. за изпълнение на член 1 от Закон № 123 от 3 август 2007 г. в областта на защитата на здравето и безопасността на работното място (редовна притурка № 108 към GURI бр. 101, 30 април 2008 г.), озаглавен „Убийство по непредпазливост, средна или тежка телесна повреда, извършени в нарушение на разпоредбите за защитата на здравето и безопасността на работното място“, гласи:

„1. Който в нарушение на член 55, параграф 2 от Законодателния декрет за изпълнение на делегацията, посочена в Закон № 123 от 3 август 2007 г. в областта на защитата на здравето и безопасността на работното място извърши престъплението по член 589 от Наказателния кодекс, се наказва с глоба, равняваща се на 1 000 единици. При осъждане за престъплението по предходното изречение се прилагат предвидените в член 9, параграф 2 забрани за срок, който не може да бъде по-малък от 3 месеца и да надвишава 1 година.

2. При спазване на разпоредбата на параграф 1 от настоящия член, който в нарушение на разпоредбите относно защитата на здравето и безопасността на работното място извърши престъплението по член 589 от Наказателния кодекс, се наказва с глоба, която не може да бъде по-малка от 250 единици и да надвишава 500 единици. При осъждане за престъплението по предходното изречение, се прилагат предвидените в член 9, параграф 2 забрани за срок, който не може да бъде по-малък от 3 месеца и да надвишава 1 година.

3. Който извърши престъплението по член 590, параграф 3 от Наказателния кодекс в нарушение на разпоредбите относно закрилата на здравето и безопасността на работното място, се наказва с глоба, която не може да надвишава 250 единици. При осъждане за престъплението по предходното изречение, се прилагат предвидените в член 9, параграф 2 забрани за срок, който не може да надвишава 6 месеца“.

14 Съгласно член 34 от Законодателен декрет № 231/2001:

„Разпоредбите от настоящата глава, както и, доколкото са съвместими, разпоредбите на Наказателно-процесуалния кодекс и на Законодателен декрет № 271 от 28 юли 1989 г., се прилагат в производствата за административни нарушения при извършено престъпление“.

15 Съгласно член 35 от посочения законодателен декрет:

„Разпоредбите относно обвиняемия и подсъдимия се прилагат за организациите, доколкото са съвместими“.

16 В съответствие с член 36 от този законодателен декрет компетентен да разглежда административните нарушения на съответната организация е наказателният съд, който е компетентен да разглежда престъпленията в основата на тези нарушения.

17 По силата на член 185 от Наказателния кодекс всяко престъпление, от което са възникнали имуществени или неимуществени вреди, задължава извършителя и лицата, които по силата на гражданския закон отговарят за неговите действия, да поправят настъпилите вреди.

18 Член 74 от Наказателно-процесуалния кодекс предвижда, че гражданският иск за възстановяване и за обезщетение за вреди, предвиден в член 185 от Наказателния кодекс, може да се предяви в наказателното производството от лицето, увредено от престъплението, или от неговите универсални правоприемници срещу подсъдимия и лицето, носещо отговорност по гражданския закон.

19 Член 83, параграф 1 от Наказателно-процесуалния кодекс гласи:

„Лицето, което по гражданския закон отговаря за действията на обвиняемия и подсъдимия, може да бъде призовано в наказателното производство от гражданския ищец и в случаите по член 77, параграф 4 от прокурора. Срещу подсъдимия могат да се предявяват всички искове за отговорност, която той би могъл да носи съгласно гражданския закон за действията на неговите съ-подсъдими, в случай че подсъдимият бъде оправдан или наказателното производство срещу него бъде прекратено […]“.

Спорът по главното производство и преюдициалният въпрос

20 На 28 юли 2010 г. прокурорът към Tribunale di Firenze е изискал предаването на съд на г-н Giovanardi и някои други лица, срещу които се води наказателно преследване, заради това че по непредпазливост по смисъла на членове 41 и 113 и член 589, параграфи 2 и 4 от италианския наказателен кодекс са причинили съответно смъртта на едно лице и тежки телесни повреди на други лица. Деянията са извършени на 2 октомври 2008 г. по повод на строителни работи, извършвани от обвиняемите като служители на Rete Ferroviaria Italiana SpA (дружеството — оператор на италианските железници), за премахването на някои системи за сигурност на стрелките на железопътен възел.

21 Обвинителният акт, съставен от прокурора, съдържа и искане за предаването на съд на две юридически лица, за сметка на които при изпълнение на служебните си задължения са действали обвиняемите, а именно Elettri Fer Srl и Rete Ferroviaria Italiana SpA, чиято отговорност за „административно нарушение“ съгласно член 25 septies, параграфи 2 и 3 от Законодателен декрет № 231/2001 е поискана в съответствие с италианските правни разпоредби, уреждащи „административната“ отговорност на юридически лица при извършено престъпление.

22 Запитващата юрисдикция сочи, че на обвиняемите физически лица се вменява пряка отговорност за извършените деяния, причинили смъртта на работник, както и телесните повреди на двама други работници, които са осъществявали строителни работи на въпросния железопътен възел, тъй като не са изпълнили изискваните по закон мерки за осигуряване на тяхната безопасност, докато юридическите лица, на които се търси „административна“ отговорност при извършено престъпление, отговарят за това, че не са приели по-подробни организационни правила, в резултат от което могат да им бъдат наложени санкциите, предвидени в Законодателен декрет № 231/2001.

23 В хода на предварителното заседание, проведено на 30 ноември 2010 г. пред запитващата юрисдикция, която следва да се произнесе по исканията за предаване на съд, отправени от прокурора, в приложение на член 74 и сл. от Наказателно-процесуалния кодекс пострадалите са поискали разрешение да се конституират като граждански ищци не само срещу подсъдимите физически лица, но и срещу двете юридически лица, призовани на съд от прокурора.

24 Последните възразяват срещу това искане, тъй като италианското законодателство не позволявало на пострадалите да насочат пряко срещу юридическите лица — дори когато същите са страни по делото — претенциите си за получаването на обезщетение за вредите, причинени от извършените от техни служители престъпления.

25 Запитващата юрисдикция отбелязва, че член 185 от италианския наказателен кодекс възлага задължението за обезвреда в тежест на извършителя на престъплението и на физическите или юридически лица, които по силата на гражданския закон трябва да носят отговорността за неговото деяние. За целта Наказателно-процесуалният кодекс позволява на пострадалите от престъпления да се конституират като граждански ищци срещу подсъдимите в наказателното производство, както и да поискат призоваването на физическите или юридически лица, които по силата на гражданския закон трябва да отговарят за действията на подсъдимите, при положение че тези действия са били извършени в рамките на трудово правоотношение или в пряк интерес и за сметка на тези лица.

26 Законодателен декрет № 231/2001 въвежда в италианското право особения правен институт на „административната“ отговорност на юридическите лица при извършено престъпление. Сред различните нарушения, за които член 25 septies от този законодателен декрет предвижда такава форма на отговорност, е убийството по непредпазливост, когато се съпътства от нарушение на член 55, параграф 5 от Законодателен декрет № 81 от 9 април 2008 г., а такова нарушение фигурира сред обвиненията в главното производство.

27 Законодателен декрет № 231/2001 не предвижда изрично възможността на гражданския ищец да се конституира срещу юридическите лица, преследвани заради „административните“ нарушения, посочени в декрета. Съгласно повечето решения в практиката на Corte suprema di cassazione и на юрисдикциите по същество такива искания на гражданския ищец трябва да се обявяват за недопустими.

28 Запитващата юрисдикция отбелязва, че ако възприеме това тълкуване на италианската правна уредба, ще възникне положение, което е несъвместимо с правото на Съюза, доколкото по този начин италианското право ограничава възможността на пострадалия да получи пълно

обезщетение за вреди и го принуждава да предяви нов иск за обезщетение извън наказателното производство, а той, дори да бъде уважен, се прилага в по-късен момент, което го лишава от ефективност.

29 При тези обстоятелства съдията по действията на досъдебната фаза към Tribunale di Firenze решава да спре производството и да постави на Съда следния преюдициален въпрос:

„Съвместимо ли е италианското законодателство във връзка с уредената в Законодателен декрет № 231/2001 и последващите му изменения административна отговорност на образуванията/юридическите лица — доколкото не предвижда „изрично“ възможността тези образувания/юридически лица да бъдат подведени под отговорност, за да отговарят в наказателното производство за причинените на пострадалите от престъплението вреди — с разпоредбите на общностното законодателство относно защитата в наказателното производство на пострадалите от престъпления?“.

Относно компетентността на Съда

30 В съответствие с член 9 от Протокол № 36 относно преходните разпоредби, приложен към Договора за функционирането на Европейския съюз, правните последици от Рамковото решение, прието съгласно дял VI от Договора за ЕС преди влизането в сила на Договора от Лисабон, се запазват дотогава, докато това рамково решение не бъде отменено, обявено за нищожно или изменено в приложение на Договорите.

31 Освен това член 10, параграф 1 от същия протокол предвижда, че правомощията на Съда по отношение на актове на Съюза в областта на полицейското и на съдебното сътрудничество по наказателноправни въпроси, приети преди влизането в сила на Договора от Лисабон съгласно дял VI от Договора за ЕС, остават същите, включително когато са били приети на основание член 35, параграф 2 ЕС. Съгласно член 10, параграф 3 от този протокол посочената в параграф 1 от същия член преходна мярка престава да бъде в сила пет години след 1 декември 2009 г. — датата на влизане в сила на Договора от Лисабон.

32 От информацията във връзка с датата на влизане в сила на Договора от Амстердам, публикувана в *Официален вестник на Европейските общности* от 1 май 1999 г. (ОВ L 114, стр. 56), следва, че Италианската република е направила декларация по член 35, параграф 2 ЕС, с която приема компетентността на Съда да се произнася по действителността и тълкуването на посочените в член 35 ЕС актове, като се спазват определените в параграф 3, буква б) от този член условия.

33 Безспорно е освен това, че Рамковото решение, основано на членове 31 ЕС и 34 ЕС, спада към посочените в член 35, параграф 1 ЕС актове, по които Съдът може да се произнася преюдициално, и не е оспорено, че запитващата юрисдикция, действайки в рамките на производство като главното, трябва да се счита за юрисдикция на държава членка по смисъла на член 35 ЕС (вж. по-специално Решение от 21 декември 2011 г. по дело X, C-507/10, Сборник, стр. I-14241, точка 21).

34 При това положение Съдът е компетентен да отговори на отправения въпрос.

По преюдициалния въпрос

35 С поставения въпрос запитващата юрисдикция иска да установи дали разпоредбите на Законодателен декрет № 231/2001, отнасящи се до административната отговорност на юридическите лица, доколкото не предвиждат възможност същите да отговарят в рамките на наказателното производство за вредите, причинени от тях на пострадалите от престъпление, са съвместими с Директива 2004/80 и с член 9 от Рамковото решение.

36 Макар в съответствие с установената си практика Съдът да не може в рамките на преюдициалното производство да се произнася нито по въпроси, свързани с вътрешното право на държавите членки, нито относно съответствие на национални разпоредби с правото на Съюза, той все пак може да предостави елементите за неговото тълкуване, които могат да позволят на националната юрисдикция да се произнесе по спора, с който е сезирана (вж. по-специално Решение от 8 юни 2006 г. по дело WWF Italia и др., C-60/05, Recueil, стр. I-5083, точка 18).

37 Следва в самото начало да се отхвърли приложимостта на Директива 2004/80. Всъщност, видно по-специално от член 1 от нея, тя има за цел да улесни достъпа на пострадалите от тежки умишлени престъпления до обезщетение в трансгранични случаи, макар да е безспорно, че по делото, предмет на главното производство, се преследват престъпления, извършени по непредпазливост, и то в чисто национален контекст.

38 Що се отнася до Рамковото решение, член 9, параграф 1 от него гласи, че всяка държава членка взема мерки жертвите на престъпления да имат право да се ползват от решение, постановено в разумен срок като част от наказателното производство, относно обезщетението, дължимо от извършителя, освен когато по някои дела националното право предвижда присъждането на обезщетение по друг начин.

39 В съответствие с член 1, буква а) от Рамковото решение „жертва“ по смисъла на този акт е физическо лице, което е претърпяло увреждане, „пряка последица от действия или бездействия в нарушение на наказателното право на държава членка“.

40 Безспорно италианското право позволява на пострадалите в главното производство да поискат обезщетение от физическите лица, извършители на престъпленията, посочени в Законодателен декрет № 231/2001, за вредите, причинени пряко от тези престъпления, като в рамките на наказателното производство се конституират като граждански ищци за тази цел.

41 Това положение е в съответствие с целта, преследвана от член 9, параграф 1 от Рамковото решение, изразяваща се във вземането на мерки жертвите на престъпления да имат право да се ползват от решение, постановено в разумен срок като част от наказателното производство, относно обезщетението, дължимо от извършителя.

42 Запитващата юрисдикция иска да се установи дали посоченият член не трябва да се тълкува в смисъл, че пострадалият освен това трябва да може в рамките на същото наказателно производство да поиска поправянето на тези вреди от юридическите лица, преследвани на основание член 25 septies от Законодателен декрет № 231/2001.

43 Такова тълкуване не може да се приеме.

44 Най-напред, ако в съответствие със съображение 4 от Рамковото решение на жертвите на престъпления следва да се предостави висока степен на защита (вж. по-специално Решение от 9 октомври 2008 г. по дело Katz, C-404/07, Сборник, стр. I-7607, точки 42 и 46), Рамковото решение има за цел само да установи в рамките на наказателното производство, както е

дефинирано в член 1, буква в) от него, минимални стандарти относно защитата на жертви на престъпления (Решение от 15 септември 2011 г. по дело Gueye и Salmerón Sánchez, C-483/09 и C-1/10, Сборник, стр. I-8263, точка 52).

45 На следващо място, Рамковото решение, чийто единствен предмет е правното положение в наказателното производство на пострадалите от престъпления, не съдържа никакви указания, че законодателят на Съюза е имал намерение да задължи държавите членки да предвидят наказателна отговорност за юридическите лица.

46 Накрая, видно от самия текст на член 1, буква а) от Рамковото решение, същото гарантира по принцип правото на пострадалия да получи обезщетение в рамките на наказателното производство за „действия или бездействия в нарушение на наказателното право на държавите членки“ и от които „пряка последица“ са произтеклите увреждания (вж. Решение от 28 юни 2007 г. по дело Dell'Orto, C-467/05, Сборник, стр. I-5557, точки 53 и 57).

47 Видно от акта за преюдициално запитване, „административното“ нарушение — каквото е станалото повод за преследване на основание на Законодателен декрет № 231/2001 — е отделно правонарушение, което не се намира в пряка причинно-следствена връзка с вредите, причинени от извършено от физическо лице престъпление, поправянето на които е поискано. Според запитващата юрисдикция в установения с този законодателен декрет режим отговорността на юридическото лице се квалифицира като „административна“, „непряка“ и „субсидиарна“ и се разграничава от наказателната отговорност на физическото лице, извършител на престъплението, което е причинило пряко вредите и от което съгласно отбелязаното в точка 40 от настоящото решение може да бъде поискано обезщетение в рамките на наказателното производство.

48 Следователно лицата, увредени от административно нарушение, извършено от юридическо лице, каквото е нарушението, преследвано съгласно режима, въведен със Законодателен декрет № 231/2001, не биха могли за целите на прилагането на член 9, параграф 1 от Рамковото решение да се считат за пострадали от престъпление, които имат право да се ползват от решение, постановено като част от наказателното производство относно обезщетението, дължимо от това юридическо лице.

49 Видно от изложените съображения, на поставения въпрос следва да се отговори, че член 9, параграф 1 от Рамково решение трябва да се тълкува в смисъл, че допуска в рамките на режим на отговорност за юридическите лица като разглеждания в главното производство пострадалият от престъпление да няма възможност да поиска поправянето в рамките на наказателното производство на вредите, които са пряка последица от това престъпление, от юридическото лице, извършило административно нарушение.

По съдебните разноски

50 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (втори състав) реши:

Член 9, параграф 1 от Рамково решение 2001/220/ПВР на Съвета от 15 март 2001 година относно правното положение в наказателното производство на жертвите от престъпления трябва да се тълкува в смисъл, че допуска в рамките на режим на отговорност за

юридическите лица като разглеждания в главното производство пострадалият от престъпление да няма възможност да поиска поправянето в рамките на наказателното производство на вредите, които са пряка последица от това престъпление, от юридическото лице, извършило административно нарушение.

Подписи